

○ 'Zo zo, dat is interessant'

- Over BRODDERS IN ARMS van Marijke Schermer –

Don Duyns

Net als Marijke Schermer maak ik zo nu en dan toneel dat door sommige mensen 'politiek' genoemd wordt (al zou ik het zelf liever 'sociologisch' noemen, omdat het me om menselijk gedrag gaat, niet om de machtsmechanismen erachter). Daarmee zitten Schermer en ik in één hokje met jongere auteurs/makers als Eric de Vroedt en Pieter Hilhorst en oudere rotten als Gerardjan Rijnders (*Tim van Athene*). Op een recente discussie naar aanleiding van De Vroedts voorstelling *Mighty society 1* luidde de aan criticus Martin Schouten ontleende stelling dan ook: 'help, het bormingstheater is terug'.

Nou, ik kan u geruststellen. Het vormingstheater is niet terug, althans niet in zijn oude gedaante, compleet met opgelegde moraal en uitleg achteraf. De voorstellingen van mij en mijn generatiegenoten (ruim genomen) zijn eerder op te vatten als verslagen vanuit het hart van een versnipperde cultuur, persoonlijke visies op wat er in dit land allemaal gebeurd is en gebeurt sinds de moord op Fortuyn: de klucht rond de LPF, de leuke proefballonnetjes, de mannetjesmakerij, de moord op Theo van Gogh. Je zou wel gek zijn om er niets mee te doen (ook tg. Annette Speelt komt eraan met het programmatisch getitelde *NU*). In feite is de hausse aan politiek getinte stukken

logisch: nu de politiek zo ongegeneerd theater is geworden kan het theater niet anders dan die politiek weer als thema te kiezen.

Man: Dit is voor het eerst sinds Pim dat er weer eens iemand een mening durft uit te spreken die velen in stilte met hem delen.

Sjors: Een nieuwe Fortuyn?

Man: Nou, dat heb ik niet gezegd.

Het duurt even, maar dan valt ook in 'Brodders in arms' van Marijke Schermer het Pim-woord. Het is sinds de moord op de profeet van het vrije woord dan ook niet meer mogelijk een politiek stuk te maken waarin de naam Fortuyn niet minstens één keer opduikt. Zelfs de titel van dit stuk lijkt een satire op de abominabele manier waarop Pim Fortuyn Engels sprak. Die titel versterkt tegelijk – op een ironische manier – de inhoud: het gaat over drie strijdende broers. Maar de broers in dit stuk zijn niet één in de strijd, integendeel, ze zitten elkaar dwars waar en wanneer ze maar kunnen.

'Brodders in arms' is een combinatie van een familiedrama en een politieke satire. In 17 scènes met ironische titels als 'je wordt er helemaal poëtisch van' en 'zo, zo, interessant...' schetst Schermer het lege bestaan van de drie broers Donker: Arthur, de neurotische politicus, Viktor, de gestoorde radioreporter en Jacob, de obsessieve halfcrimineel. Arthur is de gedoodverfde nieuwe liberale leider wiens motto luidt: "Iedereen heeft het recht én de plicht én de vrijheid zijn eigen geluk na te streven en wie niet wil valt buiten de boot." Het stuk komt pas echt in beweging als een Amerikaanse generaal wegens oorlogsmisdaden aan het Hooggerechtshof in Den Haag wordt uitgeleverd en een diplomatieke crisis met

Amerika dreigt. Arthur maakt zich klaar om gematigd te reageren, maar broer Viktor misbruikt eerdere geluidsopnamen om een collage te maken waarin Arthur zich keert tegen uitlevering van de generaal aan de VS. Hij zendt deze manipulatie uit via zijn eigen radiostation 'brodders in arms'. Oorlog met Amerika dreigt.

De media gaan massaal aan de haal met de door Viktor vervaardigde radiocollage en types als Sjors Fröhlich en Felix Meurders buigen zich, al dan niet met hulp van deskundigen of de mening van het volk, over de faux pas van Arthur Donkers. Sommigen zien in hem een held, ja een nieuwe Pim, anderen vinden dat we de Verenigde Staten toch vooral te vriend moeten houden. Het tekent op een herkenbare manier de hijgerige hypezucht waaraan Nederland onderhevig is sinds... ja, sinds Pim eigenlijk. Brodders in arms is een eigenzinnig, enigszins stug stuk, waarin een wereld wordt beschreven die veel lijkt op die waarin we nu leven, maar dan net iets verschoven, iets uit het lood getikt. Diezelfde verschuiving vindt je ook in de taal en de communicatie tussen de personages. Het wemelt in 'Brodders' van de Pinteriaanse misverstanden en andere woordspelletjes:

Viktor: Misschien wordt er niet goed naar me geluisterd?

Jacob: Ik dacht juist dat er een enorme luisterdichtheid was.

Pas met de komst van het meisje Emma, dat door Jacob mee naar huis wordt genomen, begint het bloed bij de broers wat vrijer te stromen. En, opmerkelijk genoeg, ook bij Schermer. Het is of ze zich bij Emma toch wat prettiger voelt dan bij de in mediataal kakelende broers. Dan ook verschijnen in de tekst aangenaam dichtertelijke zijstappen, zoals over Emma's

gedroomde maar reeds gestrande carrière als kunstschaatsster:

En als je niet op wedstrijdniveau danst heb je ook geen vaste partner. Dan kom ik soms in mijn paarse pakje op de training en dan werk ik met iemand die een rood pak aanheeft. Dat past niet snap je. Dat is gewoon niet echt mooi.

Aan het begin van dit stuk stelde ik dat de oude moraal van het vormingstheater (het is de schuld van de bazen!) niet meer bestaat in het werk van hedendaagse makers. Maar wat komt er voor in de plaats? Anders gesteld: wat wil Schermer met dit stuk zeggen? Dat politici pas de waarheid spreken als hun woorden verknipt worden? Dat de media van elke mug een olifant maken en van elke olifant een mug? Dat je in tijden van nood maar beter niet op je broers kunt vertrouwen? Ik denk dat Schermers ambities verder gaan. In het hart van deze tekst zit stevige kritiek verstoppt op de manier waarop wij leven. Ja ik weet als geen ander dat er een verschil is tussen personagetekst en de mening van de schrijver, maar de volgende monoloog van Viktor klinkt wel heel gemeend:

De moderne wereld is een surrealistische nachtmerrie geworden. Waarin oorlogsverklaringen worden bekroond met abstracte kunstprijzen. Waarin een politicus die iets beweerd heeft, op de televisie door derderangs psychologen via zijn lichaamstaal beoordeeld wordt op zijn geestelijke gezondheid.(...)Waarin oorlogsmisdadigers uit de gevangenis van Scheveningen worden vrijgelaten, om meer oorlogsmisdaden die toch niet terecht zullen worden, te voorkomen. Het moderne leven is een surrealistische

nachtmerrie en een eindeloos sombere paradox waar geen plaats meer is voor enig onrendabel ideaal.

Uit deze – hier ingekorte - fraaie monoloog spreekt een hartgrondige, authentieke woede over de huidige samenleving, niet alleen in Nederland maar wereldwijd: het gebrek aan werkelijk engagement en de decadentie van het vrije westen. Dat deze monoloog wordt gevolgd door een hartgrondig ‘proost’ van de drie broers zullen we dan ook maar als ironie van de schrijfster opvatten, het wegdrinken van echte betrokkenheid.

Uiteindelijk worden de drie monomane broers alleen gelaten met hun hersenspinsels als het meisje Emma van ze weg schaatst en daarmee letterlijk de wereld van belangrijke mannen achter zich laat. En na het lezen van dit stuk is dat ook wel zo begrijpelijk.

Amsterdam, 21 februari 2005

Don Duyns is toneelschrijver en regisseur. Hij schreef en regisseerde onder meer de politieke kronieken ‘Den Uyl; of de Vaandeldragers’ en ‘Paars’. Van 1995 tot 2005 maakte hij deel uit van de vierkoppige artistiek leiding van de Utrechtse ‘theaterfirma’ Growing Up In Public. Nu werkt hij als zelfstandig theatermaker. Van hem verschenen bij uitgeverij IT&FB enkele bundels met theaterteksten.